

Ukrajna gazdasága az elnökválasztás tükrében

Ludvig Zsuzsa

Az ukrán gazdaság öt éve dinamikusan növekszik. Az éves növekedési ütem az elmúlt négy évben 5-9 százalék körül mozgott. 2004 szeptemberében a 2004-re prognosztizált bővülés elérte a 13,5 százalékot. (Az év folyamán a nemzetközi szervezetek is rendre felfelé módosították korábbi prognózisaikat.) Az ipar teljesítménye tartósan javult, évi 7-16 százalékkal, miközben a mezőgazdaság ingadozóan, többnyire időjárás-függően teljesített. Az idei gabonatermelés azonban kiemelkedően magas lett, s jelentős többlettel látta el az országot. Ugyanakkor az állatállomány fokozatosan csökken.

A növekedés több forrásból táplálkozik: folyamatosan és jelentősen növekvő reáljövedelmek biztosítják a hazai keresletbővülést; 2001 óta a reálbérek átlagos növekedése meghaladja a húsz százalékot; az egyre több nyereséges vállalat (2004 nyarán már a cégek hatvan százaléka) élénk beruházási tevékenységet végez; az állóteke-beruházások gyors ütemben bővülnek (s egyfajta modernizációs folyamat kezdetét is jelzik); a növekedés egyszerre belső és külső kereslet által vezérelt; Ukrajna hagyományos exporttermékei, a kohászati és fémtermékek évek óta élvezik a kedvező világpiaci konjunktúrát; az export 2004 első nyolc hónapjában 42 százalékkal, míg az import harminc százalékkal bővült a megfelelő előző időszakhoz képest.

Mindazonáltal a hivatalosan számított GDP-növekedés egy része vélhetően nem valós teljesítménytöbbletet fed, hanem részben a kedvezőbb üzleti feltételeket teremteni hivatott adóreform eredményeként a korábban fekete- vagy szürkegazdaságba húzódott tevékenységek egy része került át a legális szférába, ami a piaci szereplők részéről növekvő bizalomról is tanúskodik.

Ennek ellenére az árnyékgazdaság súlya jelentős maradt, teljesítményét 2003-ban még a hazai össztermék negyven százalékára becsülték.

2003-ban a külföldi befektetések korábban meglehetősen visszafogott trendjében is változás látszott beállni, s a beáramlott működőtőke a korábbi év értékének kétszeresére rúgott. A növekedés 2004 első felében is folytatódott.

A gazdaság prosperálásával együtt kialakult a tőkeerős, a hatalommal szoros kapcsolatokat ápoló vállalati réteg, amelynek képességei a legutóbbi privatizációs tendereken már igen határozottan megmutatkoztak. A vállalatok egy része a jövőben várhatóan komolyabb külpiazi befektetésekre is képes, illetve kész lesz.

Az ország pénzügyi helyzete stabilnak volt tekinthető a választások előtti időkben: a költségvetés az év első nyolc hónapja alatt 0,6%-os többletet mutatott a GDP-hez viszonyítva; a fizetési mérleg egyenlege is évek óta pozitív, és a szufficit értéke növekvő. A nemzeti valuta, a hrivnya dollárhoz mért árfolyama rendkívül stabil, miközben az euróhoz képest az utóbbi időkben leértékelődött. (Ukrajnában továbbra is a dollár a legfontosabb valuta.) A külső adósság kézben tartott, az államadósság a GDP ötven százaléka alatt van. A költségvetés hitelezése ez év augusztusi jelentések szerint az idén kizárólag belső forrásból történt. Bár a vállalati körbetartozások és a kifizetetlen bérek állománya továbbra is súlyos teher az ukrán gazdaságban, ez utóbbi 2004 folyamán közel negyven százalékkal csökkent. A két változatlanul „gyenge pontot” az infláció és a bankrendszer jelenti. Ez utóbbi gazdaságon belüli szerepe még jóval a normális piacgazdaságokban megszokott alatti. Az infláció

2004 folyamán kisebb mértékben emelkedett.

Az ukrán szerkezeti átalakulásban is inkább pozitív, mint negatív tendenciák körvonalazódtak az utóbbi időkben. Míg korábban a kisprivatizáció volt előtérben, az idén már igen jelentős cégeket értékesítettek a tendereken. Újdonságnak számít, és a hazai vállalatok megerősödésének újabb jele, hogy ezeken igen jó arányban nyertek a hazai, az adott ágazatban érdekelt cégek, akár a külföldieket sértő kizárások, botrányok árán is. A magánszektor aránya a GDP-n belül 65-70 százalék körülire tehető. Az iparon belüli szerkezeti változások közül kiemelendő a gépipar előretörése, melynek teljesítménye 33 százalékkal nőtt 2004 első nyolc hónapja alatt, miközben a kivitelben belüli részaránya is számottevő mértékben emelkedett. Különösen dinamikus nő az elektromos gépek, az autók, az irodai gépek és a számítógépek gyártása. Az idén az erdő- és mezőgazdaság, valamint a kereskedelmi szolgáltatások és a feldolgozóipar bővült a leggyorsabb ütemben. Az iparon belül továbbra is a kohászat és a fémfeldolgozás, valamint az élelmiszeripar súlya a legmeghatározóbb.

*

Az eddigiek alapján az ukrán gazdaság meglehetősen kedvező kondíciókkal érkezett el az elnökválasztás küszöbére. Igazán komoly konzekvenciái a politikai válság elhúzódásának lenne. Már október folyamán jelentkeztek a választásokkal összefüggésbe hozható gazdasági hatások. A költségvetés a választások előtt többletköltséget folytatott, fizetésemeléseket hajtott végre, dupla nyugdíjakat folyósítottak, és a forgalomban lévő pénztömeg is megemelkedett. Az október havi GDP-növekedés pedig visszafogott (7,6%) volt az előző időszakhoz képest. Negatív változások mutatkoztak a korábbi dedollarizációs folyamatban is.

A politikai válság eszkalálódása utáni első konkrét negatív hatások a poszt-szovjet térségben jellemző módon bontakoztak ki: elsőként a nemzeti valuta és a hazai bankrendszer iránti bizalom gyengült meg, hisztérikus tömeges pénzkivételeket kiváltva. Ez a folyamat azonban már október közepén megindult, mind a magán-személyek, mind pedig a vállalati szféra részéről. A központi bank több eszközzel is

a bankok segítségére sietett, többek között a kötelező tartalékolási szint csökkentésével, elsősorban azonban a kivehető betétek és a devizaeladások nagyságának korlátozásával. A megszorító intézkedések december 31-ig vannak érvényben. Egyelőre nem beszélhetünk a hrivnya összeomlásáról, igaz ehhez számottevő mértékben szükséges volt áldozni a pozitív kereskedelmi mérleg eredményeképpen időközben szépen felduzzadt valutatartalékokból. Egyelőre nem beszélhetünk gazdasági recesszióról sem, legfeljebb a növekedési ütem csökkenéséről. Ukrán információk alapján a tömeges tüntetések dacára a cégek zömében zavartalanul folyt a termelés, és a külkereskedelmi tevékenységben sem következett be komolyabb visszaesés.

A 2005-re vonatkozó növekedési prognózist azonban nemrégiben lefelé módosították, a legújabb irányszám 6,3 százalék. A bankrendszer nehézségein túlmenően gondot jelent azonban a költségvetési bevételekben mutatkozó visszaesés, valamint az a tény, hogy a külföldi befektetők tömegesen adják el ukrán állampapírjaikat. A költségvetés egyenlege így az év végére a korábban vártnál kedvezőtlenebbül alakulhat. A jövő évi költségvetési prognózist máris módosították, immár a GDP-hez viszonyított 2,8 százalékos hiánnyra készülnek. Számítani lehet arra is, hogy a külföldi befektetések trendjében régóta várt éles pozitív fordulat sem következik be, a külföldi befektetőket a kialakult helyzet elbizonytalanítja, döntéseiket időben kitolja.

A választások lezárulása, a politikai válság konkrét tüneteinek (tömegdemonstrációk, tüntetések, alkotmányvita stb.) megszűnése sem fogja az ország megbékélését, politikai stabilitását jelenteni, mert bármiféle megoldás tömeges elégedetlenséggel jár majd. Az említett politikai instabilitással, de nem elhúzódó politikai válsággal számolva, összességében mégsem várható radikális változás a gazdasági fejlődés pozitív trendjeiben.

*

Mi várható a két lehetséges választási eredmény függvényében? Véltetően az új elnök személye sem fogja döntő módon befolyásolni az eddigi folyamatokat, különösen azért nem, mert hatáskörét jelentős mértékben csökkentették, és így mind a

parlament, mind pedig a kormányfő jelentősége megnő a korábbi időszakhoz képest. Ráadásul az ország gazdasági vezetőjeként valójában mindkét jelölt „bizonyított” az elmúlt évek során. Ukrajna az elnökválasztást megelőző időszakban Viktor Janukovics, az államhatalom jelöltjének kormányfősége alatt mutatta fel az előbbiekben felsorolt szép gazdasági eredményeket. Ugyanakkor nem kis mértékben éppen az ellenzéki elnökjelölt, Viktor Juscsenko személyéhez köthető a gazdasági prosperitás alapjainak megteremtése, jegybankelnökként a pénzügyi stabilizáció feltételeinek kialakítása, majd kormányfőként a fontos szerkezeti váltások megindítása. Mivel a nyugat támogatását egyértelműen ő élvezte, vezetése alatt Ukrajna esetleg hamarabb nyerheti el a WTO-tagságot, annak minden pozitív és negatív következményével együtt. A korábbi államhatalom jelöltje ezzel szemben élvezte mind Oroszország, mind pedig az ukrán oligarchák támogatását, ami szintén nem elhanyagolható stabilitási tényező a mai Ukrajnában.

*

Egyértelműen *nagy jelentőségű lesz az ország vezetőjének személye Ukrajna regionális orientációjának alakításában.* Mint ismeretes, Ukrajna az előző elnök, Leonyid Kucsma alatt egyfajta multivektoros külpolitikát és ehhez kapcsolható külgazdasági politikát folytatott, hosszú évekig konkrét elhatározások nélkül. Az Amerikai Egyesült Államokkal való stratégiai partnerség mellett egyszerre készült az európai integrációs folyamatba – hosszabb távon teljes jogú uniós tagként – bekapcsolódni és az Oroszországhoz, valamint a FÁK-térséghez fűződő tradicionálisan szoros gazdasági kapcsolatokat továbbfejleszteni. Ezzel mindkét érintett partner nemtetszését kiváltotta ugyan, de a hintahelyzetből fakadó előnyöket is maximálisan kihasználhatta. Úgy tűnik, ez a kettős politika hosszú távon már nehezen tartható fenn; az Oroszország körül formálódó egységes gazdasági tér tagjai közé való belépésével az ország mintha megtette volna az első lépést a hovatarozás kérdésének megválaszolásában. Viktor Janukovics személye tűnik Oroszország szemében biztosítéknak az ilyen irányú folytatáshoz. Oroszország barátsága a gazdaságilag tőle erősen függő Ukrajnában korántsem elhanyagolható tényező. (Oroszország Ukrajnának nemcsak fő energiaellá-

tója, hanem igen jelentős felvevőpiaca is.) Viktor Juscsenko ezzel szemben évek óta a fejlett nyugat bizalmát élvezte; nyugati szemüvegen keresztül nézve ő az ukrán demokrácia fejlődésének és a reformfolyamat következetes továbbvitelének biztosítója. Győzelmét lehet, hogy bőkezűen jutalmaznák. Egy Juscsenko-vezette Ukrajna uniós tagsági kérelmét már az eddigieknél sokkal komolyabban kellene venni Brüsszelben is. Mindez felértékeli a jelenlegi választási folyamatot egész Európa számára, mert a geopolitikailag stratégiai fekvésű Ukrajna éles megosztottságából fakadó belső politikai instabilitása önmagában is komoly európai szintű probléma.

*

A magyar–ukrán gazdasági kapcsolatok az elmúlt években – párhuzamosan az ukrán gazdaság egyre javuló teljesítményével – dinamikus fejlődtek, különös tekintettel a külkereskedelemre. A magyar export az elmúlt öt évben átlagosan harminc százalék körüli (2003-ban pedig mintegy 60%-os!) növekedést mutatott az ukrán relációban, miközben behozatalunk is hasonlóan magas dinamikával bővült. Magyarország az ukrán kivitel hetedik legjelentősebb célszövege. A kölcsönös beruházási kedvben is az élénkülés, magyar részről pedig az ukrán gazdaságba vetett hit erősödésének jelei kezdtek mutatkozni. A jelenlegi ukrán belpolitikai helyzet vélhetően ezeken a tendenciákon alapvetően nem változtat, feltéve, hogy a bizonytalansági helyzet nem húzódik el túlzottan, ugyanis a magyar–ukrán gazdasági kapcsolatok ma már egy stabil vállalati magra épülnek.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők

és letölthetők a www.vki.hu weboldalról